JAZ, MI IN DRUGI
podobe mojega sveta

Stalna razstava Slovenskega etnografskega muzeja:

JAZ, MI IN DRUGI - Podobe mojega sveta

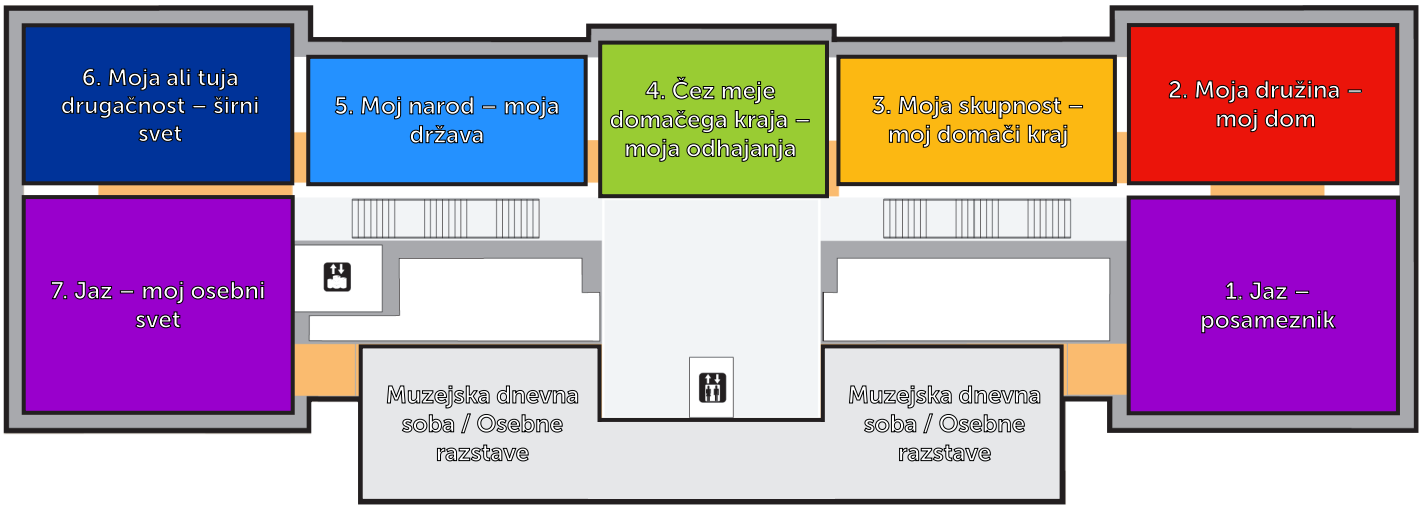

Dobrodošli!

Naša razstava govori o človeku in njegovem umeščanju v svet: v čas, prostor in med druge ljudi. Družbeno in kulturno okolje človeka vzgaja in oblikuje. Usmerja tudi načine, kako naj se človek povezuje z drugimi ljudmi. Skozi te odnose posameznik išče odgovore na temeljna vprašanja: Kdo sem jaz? Kdo smo mi? Kdo so drugi? V čem se razlikujemo in v čem smo si podobni?

Človek se osmišlja v sobivanju z drugimi. Pripadnost različnim skupinam mu pomaga pri spoznavanju in opredelitvi samega sebe. Razstava v sedmih poglavjih sledi posameznikovemu umeščanju v vedno širše skupnosti in njihove prostore: **Jaz – posameznik / Moja družina – Moj dom / Moja skupnost – Moj domači kraj/ Moja odhajanja – čez meje domačega kraja/ Moj narod – Moja država / Moja ali tuja drugačnost – širni svet / Jaz – moj osebni svet.**

Razstavna poglavja povezuje enotna konceptualna ideja in enotno oblikovanje. Vsebinsko jih povezuje tudi zgodba posameznika – **Pot Enega**, zgrajena iz literarnih odlomkov po romanu Jožeta Dularja Krka pa teče naprej. Ta se kot rdeča nit vleče skozi vsa poglavja in niza drobne utrinke iz osebne in družinske zgodovine, povezane s skupno zgodovino našega prostora.

Oblikovanje razstavnih prostorov vsebuje simbolne pomene. Med scenskimi elementi so tudi kovinske mreže različnih gostot in oblik – simbolizirajo »koordinatne mreže« družbenih in kulturnih okolij in z njimi opredeljenih pomenov pojavov, besed in reči. Družbeno in kulturno raznolikost smo na razstavi ponazorili tudi z mozaično strukturo zvokov, slik, besedil in predmetov iz muzejskih in zasebnih zbirk. Na podoben mozaični način so namreč zgrajene tudi naše predstave o nas in o drugih, predstave o preteklem, sodobnem in prihodnjem.

Barve razstavnih prostorov ponazarjajo dnevne krogotoke, ki dajejo ritem letnemu in osebnemu življenjskemu krogu. Gibajoče slike naj vas opozarjajo na dinamičnost in mnoge različice življenja, ki jih razstava ne more rekonstruirati. Zvoki razstave simbolno gradijo most med enkratnim, skupnim in univerzalnim. Smer ogleda razstave poteka nasprotno smeri urnega kazalca. Če vas bo to zmotilo, pa vas bo obenem opozorilo na dejstvo, da je celo občutenje »pravega« reda in orientacije v prostoru ena od mnogih kulturno privzgojenih »samoumevnosti« in ne naravnih danosti.

Naša razstava vas bo nagovarjala z vprašanji in vas vzpodbujala k razmisleku o sebi in drugih, o svetu in o življenju, ki ga živimo. Želimo si, da bi v vas spodbudili strast do (samo)spraševanja in voljo do iskanja intimnih odgovorov.

1. Jaz – posameznik

Kaj sem jaz? Kdo sem jaz? Vprašanji, ki si ju kot posamezniki zastavljamo, kadar med vsakdanjimi obveznostmi postanemo, se umirimo in skušamo premisliti o sebi in svetu.

Posameznik je najmanjša enota človeštva. Na razstavi je izpostavljen na osrednjem stebru kot človeška silhueta. Večina obiskovalcev jo prepozna kot Michelangelovo upodobitev Davida in ga v njegovem boju z Goljatom lahko vidimo kot kateregakoli posameznika v razmerju do sveta.

Ob Davidu stoji mrežasta posoda z različnimi semeni (zrni). Simbolizira vodnjak oz. spodnjo, zemeljsko polovico kozmičnega jajca. **Kako vsako seme ve, v kaj naj zraste?** Vedno znova občudujemo to neverjetno sposobnost narave, da svoje zakonitosti genetsko zapiše v vsako najmanjšo celico živih organizmov.

Človeška vrsta ima nekatere značilnosti, ki jo označujejo in ločujejo od vseh drugih. Vsak posameznik nosi v svojem genskem zapisu celo človeštvo, ima pa tudi del biološke identitete, ki ga dela enkratnega in neponovljivega. Prav o tem, o človekovi biološki naravi, govori gradivo desno od vhoda, s posebnim poudarkom na bioloških vidikih telesa, glave in rok.

Levo od vhoda se razstava posveča človekovi družbeni naravi. Človek se vse življenje dograjuje v kulturno in družbeno bitje. Svoje telo vedno znova prireja v skladu z družbenimi merili lepega in primernega. V življenju ima različne družbene vloge, a ga označujejo tudi osebno ime, podatki in oznake, njegova pisava in še nekateri drugi označevalci njegove individualnosti. Po njih ga prepoznavajo tudi drugi.

Oba dela človekove narave, biološko in družbeno-kulturno, povezuje drevo - simbol življenja, ki se nenehno obnavlja in raste, nadaljuje svojo vrsto skozi generacije. Drevo je na naši razstavi prispodoba za človeka samega.

Vstopite v prehodni tunel, s katerim je ponazorjen začetek vsake individualne zgodbe: biološki razvoj od spočetja do rojstva je lahko že razumljen kot uvod v pot Enega. A skozi razsvetljena vrata rojstva se že sliši in vidi specifično okolje, v katerega se posameznik rodi in se pridruži drugim.

2. Moja družina – moj dom

Kaj je zame družina? Kaj je zame dom? Kakšne vloge v družini imam? To so vprašanja, ki so namenjena tudi vam. Na razstavi o njih govorimo v treh delih. Prvi del govori o družini, drugi o domu in tretji o umeščanju družine in doma navzven proti širši skupnosti. Prisluhnete lahko zvokom otroškega joka, glasovom družinskih članov, prasketanju ognja, pripravi hrane, skupnemu obedovanju, molitvi, škripanju vrat ... Vas kaj od tega spominja na živost vašega doma in družine?

Družina je navadno tisto prvo okolje, v katero se otrok rodi in v kateri poteka zgodnja socializacija. Na razstavi ponazarjajo družino in dom trije elementi: gnezdo, ognjišče in hišni prag. Žičnato gnezdo ponazarja varno zavetje, preživetje, najtrajnejše povezave med pripadniki, ki jih varuje pred zunanjim svetom. Ognjišče in hišni prag sta v mnogih kulturah simbola doma. Ognjišče simbolizira medsebojne odnose med družinskimi člani, hišni prag pa nas spomni na odhajanja posameznika od doma v svet in vračanja nazaj v varno zaprtost doma.

Družina je temeljna in najstarejša družbena skupnost. Skozi čas pa se je družina spreminjala in njene oblike so bile in so še zelo raznolike. Razlikujejo se po sestavi in številu članov, položaju moških in žensk, načinu preživetja, družbenem položaju in načinu vsakdanjega življenja.

Dom naj bi družinskim članom nudil zavetje in varnost. V njem se družina izpolnjuje skozi medsebojne odnose in obredja. Dom je torej prostor druženja, v njem se izgrajuje občutek pripadnosti in varnosti. Je prostor, v katerem se zadovoljujejo temeljne življenjske potrebe: spanje, priprava in uživanje hrane, ogrevanje in razsvetljevanje, higiena, shranjevanje ...

Za družinske člane je pomembna zavest o skupni preteklosti ter občutek dolgega, neprekinjenega trajanja družine in rodu, ki jima pripada. Zato iščemo korenine v družinski preteklosti in preko potomcev usmerjamo pogled v prihodnost. Ohranjamo družinske obrede, praznike, vrednote, vedenje, znanje, družinske znake in simbole, hranimo družinske spominske predmete. Spomin na prednike ohranjamo z ustnim izročilom, zapisi, fotografijami in s predmeti.

S priimkom, hišno številko in z drugimi oznakami družina loči oz. razmeji svojo skupnost, dom in premoženje od okolice.

Vsebino razstavnega poglavja o družini in domu zaokroža medijska točka z naslovom Ravbarjevi: na dotikalnem ekranu lahko izberete med posnetki vsakdanjega in prazničnega življenja družine Reichmann z avstrijske Koroške.

3. Moja skupnost – moj domači kraj

Lokalno skupnost sestavljajo ljudje, ki živijo na določenem ozemlju. Druži jih skupna lokalna zgodovina, interesi in obeleževanje praznikov. Z medsebojnimi odnosi, prenašanjem znanj, ohranjanjem tradicionalnega in celo z medsebojnim nadzorom lokalna skupnost pomembno vpliva na življenje posameznika. Skrbi za varnost svojih članov in jim stoji ob strani v veselju in žalosti, ob delu in prazniku, rojstvu in smrti. Čeprav navzven deluje kot dokaj enovita skupina, pa je ta le navidezna. Sestavljena je namreč iz skupin posameznikov, ki jih lahko povezujejo (in včasih tudi ločujejo) sorodstvo, sosedstvo, starost, spol, družbeni položaj in specifični interesi.

Razstavno poglavje je razdeljeno na dva dela: prvi govori o ljudeh, drugi o lokalnem prostoru.

Lokalna skupnost je kot oblika skupnosti univerzalna, a je obenem zelo raznolika. Na razstavi njeno raznolikost na primeru vaške skupnosti izpostavljamo njeno povezovalno vlogo, ki se kaže v medsebojni pomoči, skrbi za urejanje skupnih zadev in skupnem obeleževanju praznikov. Poseben pomen za življenje skupnosti imajo zbirališča, npr. vaška gostilna, vaški vodnjak, drevo, gasilska postaja, cerkev, pokopališče ...

Simbol skupnosti na razstavi je žičnato drevo, za slovenske realne razmere bi to bila lipa. Pod njeno košato krošnjo so v preteklosti potekale pravde in sojenja, hišni gospodarji so se odločali o skupnih zadevah, zbirali so se vaški fantje ... Stolčki pod lipo vas vabijo, da nekoliko postanete in premislite: **Od kod sem doma? Kateri ljudje so mi blizu? S kom preživljam delavnik in s kom delim praznik?**

Lokalna skupnost skrbi za varnost svojih ljudi in njihovega imetja. Na Slovenskem imajo pomembno vlogo gasilska društva. Gasilski domovi so ponekod središča kulturnega življenja. Zavetnik gasilcev, sv. Florjan, nas na razstavi iz fizične varnosti popelje tudi v svet duhovne varnosti, povezane s številnimi drugimi svetniki in z njim posvečenimi cerkvami.

Pripadnost domači skupnosti in kraju se kaže na različne načine označevanja in razmejevanja, npr. z uporabo simbolov, grbov lokalnih skupnosti ... Lahko gre za izpostavljanje izbranih posebnosti in odličnosti domačega kraja in prebivalcev. Zaradi navezanosti na domače okolje in ljudi je včasih kot tuj svet občuten že sosednji zaselek ali vas. Zadnja desetletja smo priča vse večjemu zanimanju za lokalne značilnosti in njihovemu obujanju. Lokalna skupnost v mestih se lahko vzpostavlja zgolj na nivoju ulic ali posameznih manjših predelov, lahko pa občutek pripadnosti zajema tudi celo mesto.

4. Čez meje domačega kraja – moja odhajanja

Na svoji življenjski poti posameznik prestopi tudi meje domačega kraja. V druge, bolj ali manj oddaljene kraje ga vodijo raznovrstni motivi. Za razstavno predstavitev so bili izbrani trije temeljni motivi za odhod: zaslužek, vera in znanje. Razstavna pripoved se najmočneje suče okoli iskanja zaslužka za preživetje ali boljše življenje. V mozaiku besed in slik srečujemo množico odhajajočih, dnevnih ali sezonskih migrantov, ki so v preteklih stoletjih in desetletjih odhajali zdoma s svojim znanjem, delovnimi veščinami, pridelki, izdelki ...

Na razstavi tako simbolno stopimo na pot, ko se poslovimo od streh domačega kraja na fotografiji in na njenem nasprotnem koncu zagledamo smerokaz, ki nas usmerja v nekatera ciljna mesta. V zrcalni steni uzremo svojo podobo in se vprašamo: **Zdoma – kam in zakaj? Kdo ostajam in kdo postajam?**

Na tej simbolni poti, skozi katero nas vodi zven korakov, zvoki prometa in hrup novega (mestnega) okolja, srečamo šesterico izbranih glavnih likov, tri ženske in tri moške. Žanjico in gozdnega delavca kot predstavnika sezonskih delavcev, perico in brusača kot izvajalca storitvene obrti, mlekarico in suhorobarja kot prodajalca pridelkov oz. izdelkov. A vsi ti zdoma niso le odhajali. Tja so se tudi dnevno ali sezonsko vračali, zato so hrbtne silhuete njihovih likov vidne ob pogledu nazaj, proti »streham domačega kraja«. Ob vrnitvi so poleg zaslužka domov prinašali novosti, drugačne kulturne sestavine in predstave o drugih krajih in drugačnih ljudeh.

Poleg glavne razstavne zgodbe o odhajanjih zdoma zavoljo zaslužka pa stat u še stranski razstavni pripovedi o odhajanjih zavoljo znanja oz. izobrazbe in zavoljo vere.

Nekateri so boljše življenje našli v mestih, kjer so se naseljevali in ostajali. Na koncu se soočimo tudi z nekaterimi odsevi teh priseljevanj. Mednje sodijo predsodki o prišlekih – Drugih in drugačnih.

5. Moj narod – moja država

Razstavno poglavje je razdeljeno v več delov: prvi govori o državi in njenem prostoru, drugi o posamezniku v njej, tretji o državi in njenih ljudeh. Razmislimo: **Kako občutim državo, ki ji pripadam? Kateri narod čutim kot svoj narod?**

Podoba današnjega sveta je mozaik ozemeljsko zamejenih držav. Kot posamezniki smo vpeti v velike etnične in prostorsko-družbene skupnosti, kot sta narod in država. Pripadnost državi je povezana s pripadnostjo ozemlju, pa tudi politično ureditvijo z ustavo, zakoni, vojsko, policijo in davki na ozemlju države. Pripadnost narodu pa je privzgojena zavest o zgodovinski, jezikovni, kulturni in gospodarski povezanosti.

Država kot velika prostorsko-družbena skupnost se v času tudi spreminja. Takšne spremembe so na razstavi ilustrirane na primeru Slovencev v 20. stoletju skozi niz državnih simbolov, kot so značilni oris države z glavnim mestom, državni grb, zastava, himna, denar, vladar itd.

Država ne more delovati brez oblastnega aparata, ki je lahko posvetne ali/in religiozne narave. Brezčasnost in univerzalnost, pa tudi nedostopnost, nedotakljivost in vzvišenost oblasti je na razstavi simbolno umeščena za steklene panoje. Simbolno vključuje tako posvetno kot cerkveno oblast in se dviguje od najnižje do najvišje stopnje oblasti. Z oblastno mrežasto mizo in prestolom, stopničastim podestom, kovinskimi vrvicami in zlatim vrhom je nakazana družbena piramida, ki jo upravljata in nadzorujeta družbena elita in oblast.

V nizu manjših ogledal se lahko uzrete kot posameznik pod budnim očesom oblasti. Država z različnimi organi, zakoni, pravili in svojimi simboli posega v vse pore človekovega življenja: nas evidentira in razvršča, vzgaja in usmerja, nadzoruje in varuje, kaznuje in nagrajuje ... A tudi posameznik lahko vpliva na državo, npr. z volitvami, referendumi, s protesti ...

Skupna zavest o narodni in nacionalni pripadnosti se je izoblikovala skozi čas. Med najpomembnejšimi povezovalnimi elementi narodne zavesti je zavest o skupnem jeziku in predstave o značilnostih lastnega naroda. Ti simboli skupnega so temelj narodne identitete. Vzeti so iz narodove zgodovine ali mitologije, geografskih in drugih značilnosti prostora, lahko pa to postanejo tudi nekateri pomembni posamezniki (pesniki, pisatelji, znanstveniki, športniki ...).

6. Moja ali tuja drugačnost – širni svet

V širnem svetu se srečujemo z drugimi in drugačnimi kulturami. Na svojih poteh svet seznanjamo s svojo domačo kulturo, domov pa prinašamo informacije o drugih. Tako dopolnjujemo svoj osebni svet. Lahko pa se vendarle vprašate: **Po čem presojam drugačnost? V čem vidim enakost?**

A kaj je tisto, kar posameznika vleče v tuje dežele, med druge ljudi? Razlogi za odhod v svet so različni. Tako v preteklosti kot danes so nekateri prisiljeni bežati pred nevarnostmi, tudi pred preganjanjem zaradi svojih političnih, verskih, etničnih ali kakih drugih prepričanj oz. pripadnosti. Raziskovalce je vodila radovednost, izseljence želja po boljšem življenju, misijonarji so odhajali v svet prepričani, da ga bodo spremenili, (avan)turisti ga želijo odkrivati. Z razvojem komunikacij so postali medkulturni stiki pomemben del življenja vsakega posameznika, drugačnost pa bližja in bolj domača.

Razstava nas popelje med motive posameznikov za odhod iz predvidljivega in »varnega domačega okolja in gradi pripoved na nekaterih znanih imenih iz slovenskega okolja. V 19. stoletju sta močan pečat misijonarskemu delu in skrbi za ljudi dala Friderik Baraga v Severni Ameriki in Ignacij Knoblehar v Sudanu. Po drugi strani je Anton Codelli z odhodom v Togo v letih 1913 /14 uresničeval idejo o brezžični povezavi med Afriko in Evropo, izjemno Almo Karlin pa je na osemletnem potovanju okrog sveta vodila njena potreba po svobodi duha.

Videti svet, ker je drugačen, je motiv mnogih popotnikov. »Drugačen svet« Slovenci že dolgo opazujemo skozi egipčansko perspektivo. V Egipt potujemo že skoraj 200 let, kot posamezniki ali kot del organiziranih turističnih skupin: po vzpostavitvi redne ladijske linije med Trstom in Aleksandrijo sredi 19. stoletja se je tudi Slovencem odprl pogled na mogočno dediščino faraonov, pomenil je stik z islamom in izhodišče za romanje v svetopisemske kraje.

V zadnjem delu tega razstavnega poglavja predstavljamo ljudi, ki v svet odhajajo zaradi boljših možnosti. Vodila jih je nuja po preživetju ali pa želja po boljšem zaslužku. Postali so izseljenci, delavci na začasnem delu v tujini. S prihodom v novo nacionalno in kulturno okolje so pridobili novo identiteto, postali so priseljenci. Kot nihalo razpeti med dve identiteti, dve domovini. Nihanje med prilagajanjem novemu okolju in željo po ohranitvi izvorne identitete je postala stalnica njegovega bivanja in čustvovanja. Prek stikov z izvorno domovino so v znatni meri sooblikovali predstave sorodnikov o svetu.

Z izbiro vsebin na dotikalnem ekranu prisluhnite življenjskim pripovedim Aleksandrink in njihovih potomcev.

7. Jaz – moj osebni svet

Pri koncu razstave smo. Zaključuje se Pot Enega, literarni spomin na prednike in reko, ki je spremljala mnoga življenja ljudi ob njej in mnoge zgodovinske prelomnice, a teče z istim tokom naprej. Z izpostavljeno človeško silhueto Davida na osrednjem stebru se vračamo k posamezniku, le da je tu podoba mnogo manjša kot na začetku. Umeščena je med velikanski prostor zemeljske stvarnosti in zvezdnega prostranstva in si zastavlja širša vprašanja: **Kdo torej sem? Od kod prihajam in kam grem?**

Zazrite se v razstavno zvezdnato nebo nad seboj, ki ponazarja skupno preteklost človeškega rodu, skupnega sveta in vesolja.

Poglavje o človekovem notranjem svetu izpostavlja vprašanje preteklih doživetij in spominov, ki nikoli niso zgolj osebni, saj vključujejo tudi druge ljudi. Družbeno-kulturno okolje pa usmerja človekovo presojo, kaj iz osebne in skupne preteklosti si velja zapomniti in kako ta spomin obnavljati.

Zunanji svet je za vsakega posameznika prostor predhodno nakopičenih predstav in idej, iznajdb, znanja in vizij človeštva. Je izhodišče njegovega bivanja in delovanja; je svet, ki ga sooblikuje za naslednje generacije. Znanost in tehnološka odkritja omogočajo človeštvu vedno globlji vpogled v naravne zakonitosti mikro sveta na eni in vesoljskih razsežnosti na drugi strani. Meje človekove zavesti in pripadnosti se širijo, z njimi pa se premikajo tudi meje osebne in skupne dediščine.

Prostorski zvoki (srčni ritem, tiktakanje ure, ogenj v peči, oddaljeni zvon in zavijanje vetra) podpirajo dialog med notranjim in zunanjim. Pripoved o obeh povezujeta še dve podpoglavji. Prvo (Vprašanja in odgovori) govori o predstavah in razumevanju sveta, o smislu in nadnaravnem, drugo (Izbira kot kreacija) o oblikovanju osebnega sveta skozi ponotranjenje izbranih podob, misli, izkušenj, dogodkov, spominov ... Izbira vsebin na zaključni medijski točki z dotikalnim ekranom naj vas opozori še na pomen posredovanih medijskih podob, življenjskih spoznanj in ustne dediščine.

Življenjska pot vsakega posameznika je enkratna izkušnja, človekova osebnost je neponovljivi zbir njegovih pripadnosti in umeščanj v prostor, čas in med ljudi. Kot se človek sam rodi v svet, ga tudi zapušča sam. Pa vendar na način, ki ustreza specifičnim predstavam okolja in ljudi, ki se sočloveka spominjajo. Zožen in temen tunel, podoben tistemu na začetku razstave, zaključuje našo razstavno pripoved. Skozi nitkaste zavese vstopite v svetlobo!

Muzejska dnevna soba / Osebne razstave

Vstopate v svoj stvarni svet, a obenem tudi v našo »dnevno sobo«, prostor za počitek in obrazstavne programe. Odpočijte si, pogovorite se, preberite ponujena gradiva ali pa si oglejte mozaični videoportret Vesna na dotikalnem ekranu. Ogledate si lahko tudi katero od posnetih pripovedi obiskovalcev (Galerija pripovedovalcev) ali manjšo aktualno razstavo iz enega od dveh ciklusov osebnih razstav obiskovalcev (Moje življenje, moj svet ali Moja zbirka), ki jih obiskovalci pripravljajo pod našim mentorstvom.

Tudi vi ste lahko med njimi, poiščite nas!

Tako boste skupaj z nami dopolnjevali vsebine razstave Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta, ki ljudi in svet opazuje skozi vidik kulturnega relativizma in spoznavnega pluralizma; ki pomene predmetov razume skozi spreminjajoče se razmerje med ljudmi in stvarmi, med simbolnim in uporabnim. In ki vsako človeško življenje obravnava kot vez med ljudmi preteklih, sedanjih in prihodnjih dob.